

Foto: Gejo Wassink.

In boomnesten opgegroeide jonge oehoes springen vaak na zo'n 7 a 8 weken van het nest. Het duurt dan nog 2 weken voordat ze goed kunnen vliegen.

Aantalsontwikkeling van de oehoe in Nederland anno 2019

Door: Gejo Wassink

In 2002 verschenen de eerste oehoes buiten Limburg. Op basis van onderzoek in Duitsland werd toen een schatting gedaan van het aantal oehoes dat in de toekomst mogelijk in ons land zou kunnen gaan broeden. Een aantal van 25 bezette gebieden (territoria) werd toen haalbaar geacht. Sommige ornithologen hadden hier zo hun bedenkingen bij: "Was dit de uitspraak van een enthousiasteling en niet veel te voorbarig?". We leven nu in 2019 en maken de balans op. Is het aantal van 25 territoria gehaald? Wat is nu de verwachting voor de verdere toekomst? En waar vestigden zich oehoes nadat de beste gebieden (steengroeven) bezet waren?

Methode

Jaarlijks worden de potentiële broedgebieden en gebieden waar in voorgaande jaren oehoes zaten door waarnemers bezocht. In februari wordt veelal geluisterd in de periode van een kwartier voor zonsondergang tot een uur daarna. Later zijn nesten gezocht die uitsluitend in de jongenperiode worden gecontroleerd. Nieuwvestigingen worden vaak bij toeval ontdekt. Met name nu oehoes ook gewone bosgebieden uitkiezen als broedhabitat, is het nauwelijks nog mogelijk om gericht te gaan zoeken naar nieuwe territoria.

Een territorium wordt vastgesteld aan de hand van criteria die door Sovon worden gehanteerd. Er moeten minimaal 2 territoriumindicerende waarnemingen worden gedaan in de periode 15 januari t/m 20 juni. Dit met een interval van minimaal 10 dagen. Als territoriumindicerend gelden bijvoorbeeld baltsroep, alarm en concentratie van plukresten en/of braakballen.

Resultaten

Aantallen

In 2019 zijn in Nederland maar liefst 38 territoria vastgesteld¹. Dit is dus ruim boven het destijds geschatte maximale aantal. We merken op dat er wel een paar territoria zijn die op basis van de minimale

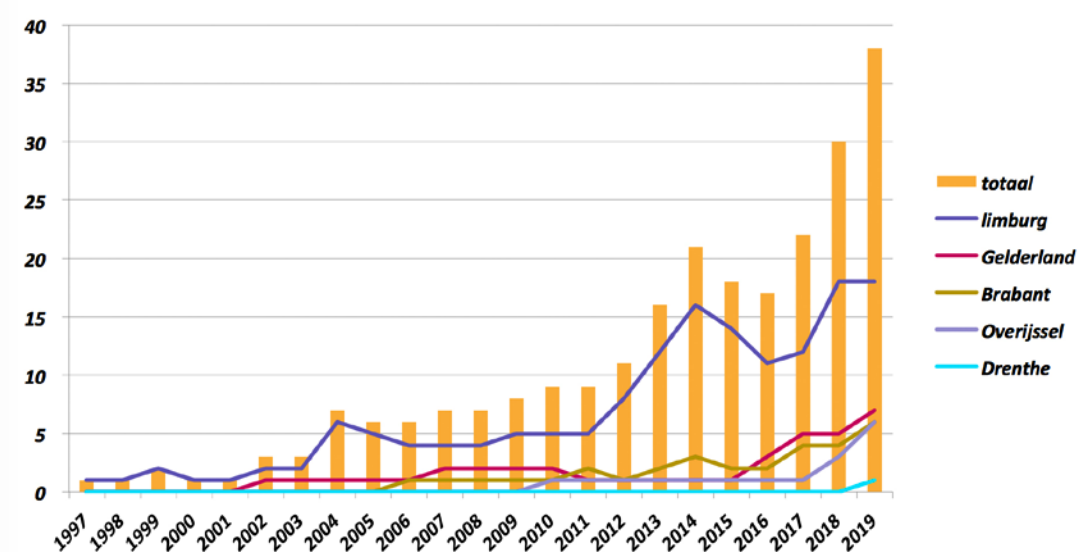
¹ Na het afronden van dit artikel is nog een nieuw broedgeval in Twente bekend gemaakt. Hiermee komt het aantal territoria voor geheel Nederland op 39.

Jonge oehoe van zo'n 5 weken oud. Foto: Gejo Wassink.

eisen zijn vastgesteld. Zo zijn er op enkele plekken in Limburg territoria meegerekend, gebaseerd op 2 territoriumindicerende waarnemingen die 10 dagen of meer uit elkaar lagen. Volgens de criteria is er dan sprake van een territorium. Maar bij enkele locaties werden daarna geen oehoes meer gemeld. We houden echter de criteria aan die Sovon hanteert.

Enkele territoria waarvan het nest of middelpunt van het broedgebied net over de Duitse grens lag zijn ook meegerekend. De groeve of het bosje waar het dan om gaat grenst dan wel direct aan onze landsgrens.

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de territoria van de oehoe in Nederland.

jaar	Limburg	Gelderland	Brabant	Overijssel	Drenthe	totaal
1997	1	0	0	0	0	1
1998	1	0	0	0	0	1
1999	2	0	0	0	0	2
2000	1	0	0	0	0	1
2001	1	0	0	0	0	1
2002	2	1	0	0	0	3
2003	2	1	0	0	0	3
2004	6	1	0	0	0	7
2005	5	1	0	0	0	6
2006	4	1	1	0	0	6
2007	4	2	1	0	0	7
2008	4	2	1	0	0	7
2009	5	2	1	0	0	8
2010	5	2	1	1	0	9
2011	5	1	2	1	0	9
2012	8	1	1	1	0	11
2013	12	1	2	1	0	16
2014	16	1	3	1	0	21
2015	14	1	2	1	0	18
2016	11	3	2	1	0	17
2017	12	5	4	1	0	22
2018	18	5	4	3	0	30
2019	18	7	6	6	1	38

Tabel 1. Verdeling van de territoria van de oehoe per jaar en per provincie.

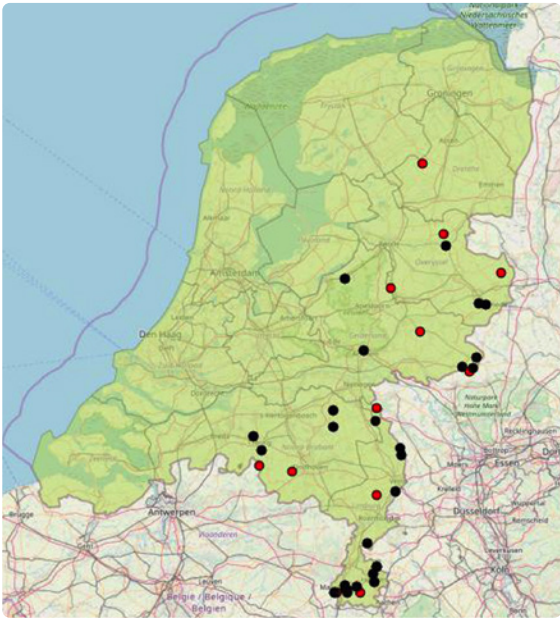
Verspreiding

Alle oehoeterritoria zijn vastgesteld op de hogere zandgronden in Oost- en Zuidoost-Nederland. Het gaat om de provincies Limburg (18), Noord-Brabant (6), Gelderland (7), Overijssel (6) en Drenthe (1). Behalve een cluster in Zuid-Limburg en eentje rond Winterswijk is er sprake van een min of meer homogeen verspreidingsbeeld over de genoemde provincies.

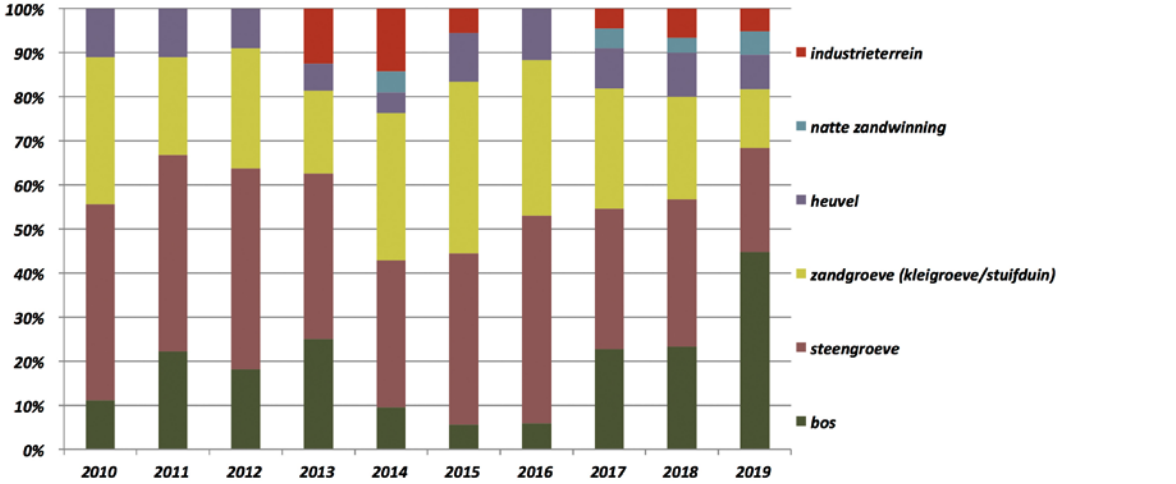
Leefgebieden

Om het type leefgebied inzichtelijk te maken hebben we onderscheid gemaakt in 6 verschillende habitats: steengroeve, zandgroeve (inclusief stuifduin en kleigroeve), natte zandwinning, heuvel (vuilstort), industrieterrein en bos.

In de periode 2010-2018 waren steen- en zandgroeves de meest bezette leefgebieden. In 2019 werden er plotseling veel nieuwe territoria

Figuur 2. Verspreiding van de oehoe in Nederland anno 2019. De rode stippen hebben betrekking op nieuw ontdekte territoria in 2019.

Figuur 3. Ontwikkeling van het aandeel van de territoria van oehoes per type leefgebied in de afgelopen 10 jaren.

vastgesteld in gewone bosgebieden. Bijna de helft (17 van de 38 territoria) van de oehoes werd toen gevonden in bosgebieden zonder noemenswaardige hoogteverschillen.

Nestplaatsen

Er zijn 25 nesten daadwerkelijk gevonden. Hiervan zaten er 11 in bomen , 9 in steile wanden van groeves, 3 in technische installaties, 1 in een loods en 1 in een open stalletje voor Jufferkraanvogels in een dierentuin. Noemenswaardig is het broedgeval in een hondenmand, die als kunstnest voor oehoes in een boom was opgehangen.

nesttype	aantal
steile wand	9
roofvogelnest*	7
nestkist*	3
technische installatie	3
hondenmand*	1
gebouw	1
stalletje	1
	25

Tabel 2. Nestplaatsen van de oehoe in 2019 in Nederland.

* is nest in boom.

Jonge oehoe. Foto: Gejo Wassink.

Geslaagd broedgeval in een hondenmand. Foto (wildcamerabeeld): Anita van Dooren en Christien Hermesen.

In de overige 13 gebieden zijn regelmatig oehoes gehoord of werden meerdere andere territorium indicerende waarnemingen gedaan. Ook zijn er in twee gebieden uitgevlogen jongen gehoord zonder dat een nest werd gevonden. Beide gebieden betroffen bos.

Discussie

Aantallen

De voorspelling die in 2002 werd gedaan is ruimschoots uitgekomen. In 2019 werden 38 territoria geregistreerd, terwijl volgens de voorspelling het maximum 25 territoria zou zijn. Het gaat dus beter met de oehoe dan we hadden kunnen denken. Het vermoeden van sommigen dat het zo'n vaart niet zou lopen kwam voort uit het feit dat het aanbod aan grotere prooien in rap tempo is gedaald. We denken dan bijvoorbeeld aan de afname van konijnen en houtduiven (Bijlsma 2004). Desondanks heeft de oehoe zich kunnen handhaven, en met name in 2018 en 2019 is het aantal relatief zeer sterk gestegen. In beide jaren nam het aantal toe met 8 territoria. In 2019 werden maar liefst 12 nieuwe territoria vastgesteld en verdwenen er 4. De nieuwvestigingen zijn mooi verdeeld over de provincies waar al oehoes voorkwamen (figuur 2). Een duidelijke verklaring voor de sterke toename van de laatste jaren hebben we niet. Het zou te maken kunnen hebben met

het vollopen van gebieden in Duitsland, waardoor jonge dieren die in Duitsland geboren zijn steeds vaker gedwongen worden om Nederland binnen te trekken. Ook de goede muizenjaren hebben mogelijk een rol gespeeld.

Biotoop

Figuur 3 laat zien dat er percentueel gezien de laatste jaren minder in groeves en meer in bos wordt gebroed. In werkelijkheid broeden nog altijd ongeveer evenveel oehoes in groeves, maar vestigen nieuwkomers zich in gewone bosgebieden. Zo was bij Winterswijk al lange tijd het broedgeval in de steengroeve bekend. Maar in 2019 zaten daar ook nog minimaal 3 paren in gewone bosgebieden zonder dat er hoogteverschil of iets dergelijks aanwezig was, dat door ons als een voorwaarde werd beschouwd voor de vestiging van oehoes. Ook in Overijssel werden in 2019 2 nieuwe territoria in gewoon bos ontdekt. In Limburg is nu ook een eerste boomnest gevonden in bos, maar hier ging het dan wel om een hellingbos. Helemaal onlogisch is het niet dat oehoes nu bossen als habitat kiezen. Nederland heeft immers niet veel groeves en deze zijn allemaal wel zo'n beetje bezet. Wanneer de aanvoer van eerstejaars dieren vanuit Duitsland (maar nu ook vanuit ons eigen land) toe blijft nemen, moeten de vogels zich toch ergens vestigen. Wat het broeden in bossen betreft lijkt 2019 een mijlpaal omdat nu voor het eerst meer oehoes voorkwamen in bosgebieden dan in groeves. Overigens is het voorkomen van oehoes in bossen ook in andere landen geen bijzonderheid. In Noord-Duitsland bijvoorbeeld broeden de meeste oehoes in bosgebied (Robitzky 2015).

Nestplaatsen

Waar broeden de nieuwe 'bosoeohoes' precies? In totaal hebben we 11 nesten in bosgebied kunnen vinden (figuur 5). In 7 gevallen betrof het oude roofvogelnesten. Daarnaast werden er jongen grootgebracht in 3 nestkisten die zijn opgehangen om de oehoes bij industriële activiteiten weg te houden. Primeur voor Nederland is een broedsel in een grote plastic hondenmand die speciaal voor de uilen was opgehangen. De hondenmand hangt er nu zo'n 3 jaar. Voor de wildcamera was te zien dat de oehoe al in 2018 belangstelling toonde, maar desondanks ergens op de grond ging broeden (met een mislukt broedsel tot gevolg). Behalve de oehoe brachten ook bosuil, kerkuil en steenmarter

Uitgevlogen jonge 'bosoehoe'. Foto: Gejo Wassink.

een bezoekje aan de mand. Al eerder waren er in Duitsland enkele hondenmanden opgehangen, waarvan er in 2018 eentje door oehoes werd gebruikt. Het idee om deze plastic manden op te hangen is ontstaan bij een kampvuurtje waar we het hadden over die loeizware houten kisten. De plastic manden zijn veel lichter en gaan ook veel langer mee. Uiteraard kiezen we geen opvallende kleuren. Zwarte, of donkergroene manden vallen het minst op in een bos. De bodem van zo'n mand moet wel door houten balkjes worden ondersteund gezien het gewicht van het laagje grind dat op de bodem wordt aangebracht.

In voorgaande jaren zijn ook enkele broedsels op de grond gevonden. Het oehoevoutje legde dan eieren tegen de voet van een boom of onder een fijnsparetje met takken tot op de grond die voor rugdekking zorgden. Grondbroedsels zijn meestal gesitueerd op bosbodems die relatief onbegroeid zijn, zodat de uilen uitzicht houden over de omgeving. De ervaring met grondbroedsels in Schleswig-Holstein (Noord Duitsland) is dat deze erg vaak mislukken. Het aantal haviken en daarmee het aantal oude roofvogelnesten aldaar is te laag geworden om alle oehoeparen nog een broedplek te kunnen bieden. Hierdoor zijn vele oehoes op de grond gaan broeden. De Duitse ornithologen hebben daar nu veel nestkisten opgehangen om er voor te zorgen dat het aantal grondbroedende oehoes vermindert (Robitzky 2012).

Conclusie

Nu de oehoe in rap tempo gewone bosgebieden koloniseert, wordt het lastig om al deze territoria jaarlijks terug te vinden en om nieuwe gevallen in kaart te brengen. De roofvogelnesten waarop ze broeden gaan namelijk niet lang mee, omdat de uilen er met hun geweldige klauwen steeds diepere kuilen in krabben. Na enkele jaren is zo'n oud roofvogelnest gesloopt en niet meer geschikt. De oehoe zal dan noodgedwongen op zoek gaan naar een andere nestplaats, en wie weet is dat zomaar enkele kilometers verderop. Het is hierdoor vrijwel zeker dat we nu al enkele paren gemist zullen hebben. Dat betekent dat er in 2019 mogelijk zelfs meer dan 40 bezette gebieden zijn geweest.

De vraag is of deze toename nog zal doorzetten, of dat er binnenkort een verzadiging gaat optreden.

Die verzadiging had al wel plaats kunnen vinden gezien het al eerder genoemde dalende aantal konijnen en houtduiven. Maar kennelijk lukt het de oehoe niettemin goed om zijn kostje bij elkaar te scharrelen. Mogelijk profiteert hij ook van de goede muizenstand. De verwachting is dat het aantal muizen de komende jaren wel weer zal dalen. De toekomst zal leren hoe vindingrijk de oehoe zal zijn om over te schakelen op andere prooien wanneer belangrijke voedselbronnen opdrogen. Te denken valt bijvoorbeeld aan voedselbronnen als roeken- en meeuwenkolonies. Maar ook een uitbreiding naar het Westelijke deel van Nederland behoort tot de mogelijkheden. Vooralsnog voorspel ik nog een aantal jaren een verdere toename, waarbij het echter lastig wordt om alle territoria op te sporen. Maar een aantal van 50 territoria in 2025 lijkt mij zeker een haalbare kaart. 🦉

Dankwoord

Veel mensen hebben hun steentje bijgedragen aan de inventarisaties. We noemen: Anita van Dooren, Christien Hermsen, Mark Sloendregt, Bart van Beerendonk, Lex Querelle, Wim Janssen, Richard Loomans, Matt Spoor, Frans van de Ven en Dis van der Put (Noord Brabant) René Janssen, Frank Peters, Wil Quaedackers, Boena van Noorden, Marjon Savelsberg, Paul Voskamp (Limburg), Willem van Maanen, Roelof Speelman, Richard Speelman (Drenthe), Gert-Jan Spenkelink, Hans van Hoorn, Joost van Bruggen, Mirte Kruit, Pim Leemreise, Ronald van Harxen, Mark Hessels, Juun Timmermans (Gelderland), Mark Zekhuis, Carl Derks, Jeroen Lemmens, Harm Meek, Wil van Wijk, Han Bouman, Huub Olde Loohuis, Evert Dijk, Geert de Lange en Johan Poffers (Overijssel).

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2004. Long-term population trends of rabbits (*Oryctolagus cuniculus*) on Pleistocene sands in the central and northern Netherlands. *Lutra* 47 (1): 3-20.
- Robitzky U. 2012. Uhus *Bubo bubo* im Landkreis Dithmarschen, Schleswig-Holstein. *Eulen-Rundblick* Nr. 62 – April 2012.
- Robitzky U. 2015. Bestandsentwicklung beim Uhu im Landkreis Dithmarschen, Ergebnisse 2015. Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz.